

Napló II.

November első hetében egy napon bejött a lakásba három felfegyverkezett nyilas suhanc legény, megnézték, hányan vagyunk, azután parancsoló hangon így szólt az egyik: „Te meg az a kislány 10 perc múlva legyetek lent az udvarban!” Sógoromtól megkérdezte, hány éves. Erre ő büszkén elmesélte, hogy ő már az első világháborúban részt vett, és közlegény létére is kitüntették. Villamoskalauz volt, most nyugdíjas ellenőr. Maguk maradhatnak, mondta a nyilas legény. Meglepett a büszkeség kifejeződése sógorom arcán. Tényleg azt hiszi, hogy ezek egy hős magyart látnak benne? Mindenesetre örültem annak, hogy ők maradhattak.

Gyorsan felvettem a kopott fekete kosztümömet, melynek a szoknyája felhajtásában már be volt varrva a menlevél, Dezső utasítása szerint.

Etelka azt mondta: „Vedd fel a bundádat, ki tudja, talán szabad ég alatti táborba visznek, hűvösesek vannak már éjjel. Húzd rá a ballonkabátot, így nem látszik, hogy bundában vagy.” Gondolkodni úgy sem tudtam, önkéntelenül szót fogadtam. Editke magas szárú cipőt vett fel és egy szövetruhácskát. A régi, félig kinőtt, kopott téli kabátja volt rajta a sapkával. Ő is Etelka utasítása szerint öltözött. Gyorsan készített valami szendvicsfélét nekünk az otthon levő kis maradék kenyérből, és ezt betette az elég nagy ridikülömbébe, amelyben az összes irataink benne voltak és egy pénztárca, valamennyi pénzzel, majd könnyes szemmel megcsókolt bennünket.

Etelka és mi lementünk az udvarba. A lakók egymás után érkeztek. Volt, aki hátizsákot cipelt, volt, aki szatyorral jött, de volt egy tanárnő, aki egy fekete lakk-koffert cipelt. Lehettünk vagy ötvenen, amikor elindítottak bennünket. Az utcán itt is, ott is láttunk hasonló csoportokban zsidókat. Különböző korúak és neműek voltak. Fogalmunk se volt, hova visznek, csak mentünk, mentünk, mint az állatok, ha hajtják őket. A Thököly

úton volt egy vendéglő, amelynek a tulajdonosa zsidó volt. Ezt elvették és kinevezték nyilas háznak, ezt tették meg az egyik székhelyüknek. Ide hoztak bennünket, s egy terembe tereltek, amely ha jól sejtem, valaha az étterem lehetett. Itt külön kellett állni a nőknek, és külön a férfiaknak. Egy darabig így hagytak állni bennünket. Azután megjelent újra két nyilas legény, egyik a női csoportnál, másik a férfiak előtt. Az egyik ordítva, hogy jól halljuk és hogy meg legyünk félemlítve, adta ki a parancsot.

„Mindenkit felszólítok, hogy minden ékszerét, jegygyűrűjét, fülbevalóját, nyakláncát, vagy ha bármi ékszer van nála, önként tegye be a sapkába, mert aki nem, ha eldugja...” A másik nyilas eközben a férfiaktól szintén a jegygyűrűket, a zseb- vagy karórákat dobatta a sapkába, még ha nem is volt aranyból. Amikor elébem ért a nyilas, és az én szép jegygyűrűmet bele kellett, hogy dobjam a sapkába, nagyon vérző szívvel váltam el a gyűrűmtől, mely 15 éve az ujjamon volt. Amikor készek lettek, ismét egy darabig hagytak bennünket, majd jött egy újabb parancs és két másik nyilas legény tartotta a sapkáját. „Akinél van pénz, adja le, mert...” és megint csak ijesztettek bennünket. Egyszer csak egy férfi a csoportból, egy szemüveges úr, felháborodottan felkiáltott: „Hiszen ez egy közönséges rablás! Egyéni akció!” Dermedt csend támadt. „Ki volt az?” Néma csend. „Még egyszer kérdem, ki volt az? Ha nem mondjátok meg, az egész társaságot agyonlőjük!” Egy vékony, félnék hang megszólalt: „Én voltam!” „Állj félre!” – lökte egy sarokba a puskatussal az egyik nyilas. Miután elvették a pénzünket, levittek bennünket a vendéglő udvarába. Kerthelyiség lehetett itt valaha, az egyik sarokban sok összedobált asztal és szék romjait láttam. Egy emeleti folyosó ablakából röhögve nézegetett bennünket egy csomó, villamoskalauz-sapkát viselő, nyilas jelvénnel díszelgő ném-

ber. Valaki ránk szabadíthatta őket. Mert egyszer csak valósággal megrohantak bennünket. Elém állt az egyik, a gyűlölettől szikrázó szemmel, a kapzsiságtól üzve, majd letépte rólam a szép, jó minőségű ballonkabátomat.

-Vesd le! - ordította.

Levettem. Meglátta a bundát. Az arckifejezését leírni - meg sem próbálom. Szinte mámoros kéjjel ordította:

- Ezt is vesd le!

Levettem a bundát is. A kopott, fekete kosztűm már nem érdekelte. De szemet szűrt neki a táskám.

- Tedd le ezt is a többihez - mutatott félre a bundámra és a ballonkabátomra.

- Az irataimat kivehetem? - kérdeztem.

- Nem. Így tedd le, ahogy van.

Rövidesen egy nagy rakás ruhaféle és egyéb elszedett holmi állt már halomban az udvar közepén. A teremből, ahonnan kijöttünk az udvarra, rettenetes jajgatást és ütlegelés zaját hallottuk. Majd utána egy puskalövést. Mindenki tudta, hogy egy mártír már van közöttünk. Az a bátor, szemüveges úr, aki kimondta azt, hogy ez egy közönséges rablás és egyéni akció. Rövidesen azonban rendőrök jöttek, és újra indítottak bennünket, most már rendőri kísérettel. Mi pedig csak mentünk a véget nem érő hosszú úton. A bundám és a ballonkabátom nem érdekelt, a jegygyűrűmért azonban nagyon fáj a szívem. Azzal vigasztaltam magam, hogy Editkémet nem bántották, mintha ott sem lett volna régi kis, kinőtt kabátjában. Voltak közöttünk olyanok, akiknek még volt batyujuk vagy hátizsákjuk. A tanárnő is cipelte, szegény, a fekete bőröndjét. Mit csomagolhattak ezek a szerencsétlenek, hogy még ezeknek a kapzsi nyilasoknak sem kellett? Már Óbuda felé járhattunk. Kisebb házakból háziaszszonyok jöttek ki, kancsó vízzel és bögrékkel. „Igyanak csak, szegény emberek. Ki kér friss vizet?” Nyújtották a bögre vizet. A rendőrök engedték, hogy egy pár ember igyon.

Megérkeztünk az óbudai téglagyárba. Soha nem láttam téglagyárat, azt sem tudom, milyen helyisége lehetett ez a gyárnak, mert ahova beteltek bennünket, ott már rengeteg ember volt összezsúfolva. Talán több ezer. Széles ajtaja volt a helyiségnek, mint a garázsoknak, mely nyitva volt, de az ajtó előtt fegyveres őrök álltak. Ablak

nem volt. Vagy csak a tömegtől nem látszott? Valami hangár lehetett, mert meg kellett szokni a szemnek az erős félhomályt, hogy valamit lássunk. Itt álldogáltunk a tömegben, várva további sorsunkat.

Gyorsan sötétedett már novemberben és lassanként koromsötétség borult a tömegre. Vártuk, hogy valami világitást kapunk, de csak a nyitott ajtón szűrődött be egy kis fény és kevés levegő. Megértettük, hogy az éjszaka folyamán már itt fogunk maradni. Beordítottak: „Gyufát gyújtani tilos és dohányozni szigorúan tilos. Akinek a szükségét kell végezni, az kijöhet.”

Editke szólt, hogy neki nagyon kellene pisilni. Gyerünk ki, próbáljunk innen kijutni. Addig furakodtunk, míg kijutottunk. Egy fegyveres vezetett bennünket a kijelölt helyre. Kissé távolabb az épülettől, ahol mindenki lekuporodhatott, és a földre végezhetett. Mindenkit ugyanoda vittek a koromsötétben. Elképzелhetetlen bűz áradt már messziről. A fegyveres mikor odavitt, megállt, várta, míg végzünk.

- Jaj, de nem tudok így! - mondta Editke.

- Fogd be az orrod, és amíg pisilsz, ne vegyél levegőt - tanácsoltam, majd én is így tettem.

Valahogy elintéztük a dolgunkat, a fegyveres visszakísért, de a büztől és undortól majdnem ájultan kerültünk vissza. Természetesen a házbeliectől elszakadtunk, a tömegben nem lehetett tudni, hol vagyunk. Nagyon vallásos emberek közé keveredtünk. Egy fehér ima-twill (sávolykötéses, bordázott ruhaszövet – a szerk.megj.) még az ajtón beszűrődő fényben is világított. Egy ember a fejétől kezdve teljesen be volt burkolva benne, így tartotta magát távol a külvilágtól, és megszakítás nélkül hajlongott. Imádkozott buzgón, vagy perlekedett az Istennel? Ki tudja. Egy másik ember nem messze tőle, félhangon zümmögve csak mondta egyfolytában a héber imákat. Egy asszonyi hang sírva hajtogatta többször, egymás után „Sómá Jiszroél”. (Halljad, Izrael - a szerk megj.)

- Jaj, gyerünk innen, ezt nem bírom hallgatni - mondtam és térdel, könyökkel furakodtunk tovább.

Már elég távol belebotlottunk egy kofferbe. Ülünk le gyorsan, addig, amíg nem szól senki, és nem jön érte, legalább addig ülhetünk. Halálosan fáradtak voltunk már akkor. Ültünk a kofferen ösz-

szebújva, Editke a fejét rám hajtotta, pihentünk. A koffert nem kereste senki, így rajta tölthettük ezt a borzasztó éjszakát. Egy hang, egy zokszó nélkül csinált végig velem együtt mindent ez a kislány. Nem mondta, hogy éhes vagy szomjas. Tudta jól, hogy nincs enivalónk, a nyilas házban a táskát elvették. A tömeg suttogása és félhangú beszélgetése egy rettenetes moraj volt egész éjjel. Egy bácsi úgy látszik megőrült, de az is lehet, hogy már így hozták el. Csendes örült volt, csak gyufát keresett a tömegben, mindenkinek a fejét akarta tapogatni, hogy ott a gyufa. Valahogy kivezették. Egy nő hisztérikus rohamot kapott. Sikoltozni kezdett a koromsötét, zsúfolt helyiségben. Pofonok hangja hallatszott, majd ezt is kivitték. Képtelen vagyok ennek az éjszakának minden borzalmát leírni. Nem is merek jobban belemélyedni, és az emlékeit újra átélni, mert annyira rossz hatással lenne rám.

A kislány a kofferen ülve, a nagy fáradtságtól elaludt. Ez volt az egyetlen vigaszom. Igyekeztem nem mozdulni, nehogy felébredjen. Már pirkadni kezdett. A nyitott ajtón látszott és a bejövő fény hatására már itt is világosabb lett. Szép lassan ki tudtam szedni a szoknyám felhajtásából a svájci menlevelet, és a kosztümkabátom zsebébe tettem. Nem hittem, hogy kérni fogják, nem olyan volt itt a helyzet. De azért előkészítettem. Reggel megkezdték a tömeg szabadba terelését. Azután elkezdtek külön sorokba választani a nőket, a férfiakat és a gyerekeket. Editkét elvitték mellőlem a gyermekcsoportba. Akkor egyszerre vége lett a világnak, minden mindegy lett. Ott álltam apatikusan, a sor mindig hosszabb és hosszabb lett. Álltunk órákig. Egyszer csak a gyermekcsoporthoz kissé közelebb kerültünk. Én nem láttam a kislányomat, de ő észrevett engem. Kiszaladt a sorból és odaszaladt hozzám. „Anyukám!” - kiáltotta boldogan. Most már én is más lettem, magamhoz szorítottam.

Segítettek a közel állók abban, hogy ne tűnjön fel egy gyerek. Valósággal eltakartuk. Egyszer csak végigment a mi sorunk mellett egy fegyveres és elbömbölte magát, hogy akinek van menlevele, az maradjon itt, akinek nincs, lépjen ki. Négyes sort képezzenek és induljanak utána. Nagyon hosszú lett az a négyes sor, és egy csomó fegyveres kísérte őket, ahogy elindultak. Megoszlott a sor, de nem történt semmi. Órákig

álltunk és vártunk, amíg elrendezték az embereket és indították a menetet, mindez hosszú órákig tartott. Végre már kora délután lehetett, amikor a mi sorunkra sor került. Eleinte nem láttam, mi történik elől. Végre olyan távolságra voltunk, hogy látható lett. Egy katonatiszt elvette a menlevelet, gondosan átnézte, és vagy azt mondta, jobbra, vagy balra. Ezzel a jobbra vagy balra szóval, megpecsételte az emberek sorsát. Mi következünk. Áadtam a svájci Schutzpassunkat. Nézte, nagyon gondosan. Lehet, hogy habozott? Végül azt mondta jobbra. Odaálltunk tehát azok közé, akiket egyelőre visszafelé visznek. Nem sokkal utánunk a tanár néni következett. Neki azt mondták balra. Visszafordult, búcsút intett nekünk és nagyon sírt. Még mindig a kezében cipelte a fekete kofferjét. Órákig tartott még, amíg elindították visszafelé a mi csoportunkat. Nem volt nagyon hosszú a sor.

Mentünk tehát, de nem tudtuk, hova visznek. Abban nem is reménykedtünk, hogy hazaengednek bennünket. Egy erdő volt-e, vagy csak valami bokros táj, nem tudom. Editke megfigyelte, hogy a fegyveres előrébb megy, mint mi vagyunk, és hátul nincs pillanatnyilag senki. Megfogta a kezem és húzott. Kiléptünk a sorból, és be a fák, bokrok közé, az alkonyat sötétjében. Nem vették észre eltűnésünket, a csoport menetelt tovább. Amikor meggyőződünk arról, hogy sikerült a szökésünk, levettük az odafércelt csillagot. De én olyan ideg- és lelkileg zavart állapotban voltam, hogy nem tudtam tájékozódni. Nem tudok innen hazamenni, el vagyok tévedve.

- Gyere csak nyugodtan, majd én vezetek - mondta a kislányom.

Úgy hiszem, valami fényt látott a messzeségben, abban az irányban kezdte a vezetést. Kértünk valahova és mentünk a kivilágított utcákon. Egyszer csak ő felismert valamilyen támpontot. Már tudom, hol vagyunk, csak gyere, nemsokára hazaérünk. Nagy volt a meglepetés, amikor késő este kimerülten betántorogtunk. Gyorsan enni adtak és lefektettek bennünket. Látszott, hogy mennyire kimerültek vagyunk.

Csak másnap tudtam elmesélni, hogy mi minden mentünk keresztül, és hogy Dezsőnek köszönhetjük ezt a menekülést, mert kellő időben hozott nekünk egy svájci menlevelet és ezért nem vittek el a többiekkel. Szegény kis Editkémnek a

sok izgalomtól, az átlagosnál korábban megjött az első menstruációja. Megjijedtem, mert csak a 11. évében volt. Egy-két napig ágyban tartottuk, hogy pihenjen. Etelka igyekezett jól táplálni, így hamar rendbe jött. Lassan én is megnyugodtam idegileg.

Mindannyian tudtuk azonban, hogy ez a mos-tani aránylag nyugalmas életünk csak ideiglenes. Körülbelül 10 nap telt el, amikor egy este Dezső

hazajött, a már ismert „keretlegény” társaságában. Meg volt beszélve, otthon alszik, és korán reggel jön érte, hogy visszavigye. Bizonyára sok pénzébe került ez Dezsőnek. De akkor már tudta, hogy Fertőrákosra viszik őket rövidesen. Volt tehát jó sok beszélni valónk. A nyilasházban és a téglagyárban történt eseményeket természetesen elmeséltem neki. Annyira örült, hogy hazakerültünk az általa kapott Schutzpass segítségével.

